

Owady

Marian Szymkiewicz, Elżbieta Szymkiewicz

STANOWISKA DŁUGOSKRZYDLAKA SIERPOSZA *PHANEROPTERA FALCATA* (PODA. 1761) (ORTHOPTERA: TETTIGONIIDAE) W MAKROREGIONIE POJEZIERZE MAZURSKIE (POLSKA PÓLNO-CNO-WSCHODNIA)

Podczas badań faunistycznych prowadzonych w latach 2011-2014 w południowej, południowo-wschodniej i zachodniej części makroregionu Pojezierze Mazurskie notowano stwierdzenia długoskrzydłaka sierposza *Phaneroptera falcata*. Zgodnie z podziałem fizycznogeograficznym Polski (Kondracki 2002) stwierdzeń tego owada dokonano w trzech mezoregionach: Pojezierze Olsztyńskie, Pojezierze Mrągowskie i Równina Mazurska. Gatunek ten nie był obiektem specjalnych poszukiwań, a zebrany materiał gromadzono niejako „przy okazji”. Niemal wszystkie obserwowane sierposze były to osobniki dorosłe, które zrywały się przed obserwatorem podczas penetrowania muraw, powierzchni porośniętych ziołoroślami, wrzosem, wysokim trawami i samosiewami sosny, brzozy i osiki. Owady nie były chwywane w siatkę i nie oznaczano płci, natomiast wiele z nich zostało sfotografowanych. Tylko w jednym przypadku stwierdzono obecność tego gatunku na podstawie martwego osobnika (larwy) przyniesionej do kolonii przez samicę nęka świerszczojada *Sphex funerarius* – dużej błonkówki z rodziny grzebaczowatych *Sphecidae* wyspecjalizowanej w polowaniach na prostoskrzydłe.

Wykaz stanowisk *Ph. falcata* w makroregionie Pojezierze Mazurskie znalezionych w latach 2011-2014:

- Poligon Orzysz (Kościelisko) (EE65), gm. Orzysz, pow. piski, rozległe wrzosowiska z samosiewami sosny, brzozy i osiki, licznymi płatami trzcinnika piaskowego *Calamagrostis epigejos*, 4 VIII 2011 – powyżej 5 exx., 7 IX 2013 – 2 exx.
- Poligon Orzysz (Oszczywilskie Pagórki) (EE65), gm. Orzysz, pow. piski, mozaika rozległych wrzosowisk z samosiewami sosny, brzozy i osiki, a także duże powierzchnie zajęte przez trawy, głównie trzcinnik, 4 VIII 2011 – 3 exx., 7 IX 2013 – 2 exx.
- Były poligon Muszaki (polana Małga) (DE62), gm. Jedwabno, pow. szczywieński, mozaika rozległych nieużytków porośniętych trawami, z pojedynczymi

samosiewami sosny i brzozy, z fragmentami muraw napiaskowych oraz obniżeniami porośniętymi ziołoroślami, 29 VIII 2012 – 4 exx.

- Były poligon wojskowy Muszaki (polana Sadek) (DE65), gm. Wielbark, pow. szczycieński, rozległa śródleśna polana z samosiewami sosny, brzozy i osiki, mozaika muraw z zawciągiem pospolitym *Armeria maritima* i goździkiem kropkowanym *Dianthus deltoides* oraz obniżeń porośniętych ziołoroślami, 29 VIII 2012 – powyżej 5 exx.
- Szeroki Bór (EE44), gm. Pisz, pow. piski, szerokie pasy ppoż. porośnięte wrzosem *Calluna vulgaris*, samosiewami sosny, brzozy i osiki, liczne płyty trzcinnika piaskowego, 10 VIII 2013 – 2 exx.
- Szymany (DE92), gm. Szczytno pow. szczycieński, północno – wschodni kraniec remontowanego lotniska, murawy napiaskowe z samosiewami sosny, brzozy i osiki, liczne powierzchnie z trzcinnikiem piaskowym, 21 VIII 2013 – pow. 5 exx., 15 VIII 2015 – pow. 5 exx.
- Krutyń (EE24), gm. Piecki, pow. mrągowski, ok. 20 letni nieużytek (dawne grunty orne) usytuowane pomiędzy ścianami drzewostanów sosnowych, mozaika powierzchni trawiastych oraz fragmentów muraw napiaskowych z pojedynczymi samosiewami sosny i brzozy, 5 VIII 2014 – 1 ex.
- Cierzpięty (EE25), gm. Piecki, pow. mrągowski, rozległe, stare pastwisko z płatami muraw napiaskowych przylegające do nieużytku porośniętego luźno samosiewami sosny oraz płatami trzcinnika i innych traw, 8 VIII 2014 – 3 exx.
- Szuć (DE82), gm. Jedwabno, pow. szczycieński, rozległa murawa napiaskowa porośnięta szczotlichą siwą *Corynephorus canescens* i kocankami piaskowymi *Helichrysum arenarium*, w pobliżu młode drzewostany sosnowe i duża piaskownia, a także nieużytki porośnięte samosiewami sosny i brzozy, 17 VII 2014 – jeden martwy osobnik w postaci larwalnej znaleziony przed norką nęka świerszchojada *Sphex funerarius*.
- Rekownica (DE82), gm. Jedwabno, pow. szczycieński, rozległe nieużytki, dawne grunty orne porośnięte z rzadka samosiewami sosny, brzozy i osiki, z licznymi fragmentami o charakterze muraw ze szczotlicha siwą, dziurawcem zwyczajnym *Hypericum perforatum*, jasiońcem piaskowym *Jasione montana*, 13 IX 2014 – 1 ex.
- Wesołowo (kolonia) (DE92), gm. Wielbark, pow. szczycieński, położone przy lesie nieużytkowane dawne grunty orne z samosiewami sosny i brzozy (częściowo wycinanymi), z licznymi trawami i płatami macierzanki piaskowej *Thymus serpyllum*, 13 IX 2014 – 2 exx.
- Wipsowo (DE87), gm. Barczewo, pow. olsztyński, enklawa otoczona z trzech stron drzewostanami sosnowymi, dawny grunt orny, obecnie wieloletni nieużytek z luźnymi samosiewami sosny, liczne trawy, ponadto gorysz pagórkowy *Peucedanum oreoselinum*, dziurawiec zwyczajny *Hypericum perforatum*, płyty macierzanki piaskowej *Thymus serpyllum*, 14 IX 2014 – 1 ex.

napiaskowymi, powierzchnie nieużytków z samosiewami sosny i brzozy, z licznymi trawami i ziołoroślami, wrzosowiska i powierzchnie poligonowe. Może to świadczyć o tym, że na Pojezierzu Mazurskim ekspansja przebiega wolniej i na razie gatunek ten zasiedla tylko optymalne biotopy. Pewnym potwierdzeniem tej tezy mogą być wyniki badań faunistycznych, jakie przeprowadzono w roku 2014 na terenie gminy Piecki w pow. mrągowskim, położonej na północno-zachodnich obrzeżach Puszczy Piskiej. Kontrola faunistyczna przeprowadzona w sierpniu na 24 powierzchniach liczących od 0,5 do ok. 90 ha i obejmujących łąki, pastwiska, nieużytki z samosiewami sosny, liczne miedze i powierzchnie ekotonowe, gdzie można się było spodziewać długoskrzydłaka wykazała obecność tego pasikonika tylko w dwóch miejscach (stanowiska Krutyń i Cierzpięta). Przewidywalnie w makroregionie Pojezierze Mazurskie wskutek zmian klimatycznych związanych z postępującym ociepleniem liczebność tego pasikonika będzie wzrastać.

Literatura

- Bazyłuk W., Liana A. 2000. *Prostoskrzydłe Orthoptera*. Katalog fauny Polski. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa. 17, 2: 1-156.
- Bellmann H. 2009. *Szarańczaki*. Łatwe oznaczanie gatunków Europy Środkowej. Przewodnik entomologa. Multico, Warszawa.
- Blaik T. 2007. *Nowe dane o Phaneroptera falcata (Poda. 1761) i innych gatunkach prostoskrzydłych (Orthoptera: Tettigoniidae, Catantopidae, Acrididae) ze Śląska i Sudetów Wschodnich*. Przyroda Sudetów. 10: 89-96.
- Boehme W., Geissler P., Wagner P. 2011. *A remarkable record of Phaneroptera palcata (Poda, 1761) (Saltatoria: Phaneropteridae) from north-eastern Poland*. Bonn zoological Bulletin. 60, 1: 109-111.
- Detzel P. 1998. *Die Heuschrecken Baden – Wuerttembergs*. Verlag Eugen Ulmer GmbH & Co. Stuttgart.
- Kondracki J. 2002. *Geografia regionalna Polski*. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Liana A. 2002. *Fauna prostoskrzydłych (Orthoptera) Lasów Janowskich*. Nowy Pamiętnik Fizjograficzny. Tom I, zeszyt I. Towarzystwo Fizjograficzne, Warszawa.
- Orzechowski R. 2009. *Obserwacje wybranych gatunków prostoskrzydłych (Orthoptera) w południowej części województwa lubuskiego*. Przegl. Przyr. 20, 1-2: 45-50.
- Smolis A., Malkiewicz A., Adamski A. 2009. *Nowe dane o ekspansji długoskrzydłaka sierposza Phaneroptera falcata (Poda 1761) (Orthoptera: Ensifera: Tettigoniidae) na Śląsku*. Przyroda Sudetów. 12: 57-60.
- Żurawlew P. 2009. *Stanowiska długoskrzydłaka sierposza Phaneroptera falcata (Poda. 1761) (Orthoptera, Tettigoniidae) w powiecie pleszewskim w roku 2009*. Przegl. Przyr. 20, 1-2: 110-113.
- Żurawlew P., Grobelny S., 2012. *Prostoskrzydłe (Orthoptera) powiatu pleszewskiego (województwo wielkopolskie)*. Przegl. Przyr. 23, 4: 77-96.

Adres autorów:

Marian Szymkiewicz, Elżbieta Szymkiewicz, Muzeum Przyrody w Olsztynie, (Oddział Muzeum Warmii i Mazur), ul. Metalowa 8, 10-603 Olsztyn, e-mail: marian.szymkiewicz@wp.pl

SITES OF THE SICKLE-BEARING BUSH CRICKET *PHANEROPTERA FALCATA* (PODA. 1761) (ORTHOPTERA: TETTIGONIDAE) IN THE MACROREGION MASURIAN LAKELAND (NORTH-EASTERN POLAND)**Summary**

During faunal investigations conducted in western and southern parts of the macroregion Mazurian Lakeland in 2011-2014, we recorded 12 sites of the sickle-bearing bush cricket *Phaneroptera falcata*. All occupied habitats were the optimum sites for this species: well insolated ecotones with shrubs and tall grass, sandy xeric grasslands with self-sown pine and birch, and with patches of the wood small-reed *Calamagrostis epigejos*, and heathlands. Probably the invasion of the macroregion by this species is continued, and the number of new sites for this grasshopper will be increasing with its expansion.

Key words: Sickle-bearing Bush cricket *Phaneroptera falcata*, macroregion Mazurian Lakeland, new sites.